

Türkiye'de Yerbilimleri Öğretiminin Tarihçesi

HAMİT NAFİZ PAMİR

19. Yüzyılda buhar kuvvetinin keşfi ve uygulanması, ulaşma vasıtalarının süratle gelişmesini sonuçlamıştır. Bu suretle dünyanın her tarafına, karalarda ve denizlerde, seyahatler kolaylaşmış Tabiat Bilimleri'ne ait incelemeler başlamış, karalarda ve denizlerde en uzak yerler araştırılmıştır. Tabiat olaylarını doğrudan doğruya araştırmaya en önce başlayan bilimler Fizik, Kimya, Biyoloji olmuştur. Bu bilimler en önce bağımsız olarak kendi amaçlarını ve metodlarını izleyebilmişlerdir. Jeoloji bu bağımsızlığa çok geç girmiştir; bunun nedenini, Yer bilimleri konularının ve amaçlarının özelliğinde aramak lâzımdır. Yerin yapısını spekülasyonlardan kurtararak içinde ve dışında etkiyen kuvvetleri araştırmak çok geç başlamıştır. İngiltere, Fransa ve Almanya'da Jeoloji, Paleontoloji, Petrografi ve Mineraloji gibi Yer Bilimlerin temellerini atmak ancak 20. yüzyılın başlangıcında mümkün olabilmıştır; ve ancak dünyanın değişik bölgelerinde yapılan gözlemlerle, jeoloji bağımsız bir bilim olarak gelişebilmiştir.

19. ve 20. yüzyıllarda müspet bilimlerde, özellikle Yer Bilimleri'nde Avrupada'ki gelişmelerin bizdeki yansımaları neyazık ki, çok geç ve pek azdır. Bunun asıl nedeni, skolastik metodların ve Medrese Öğretiminin, uzun zamanlardanberi memlekette kökleşmiş olmasıdır. Medreselerde **ümme terbiyesi** yani müşahede, tetkik, tecrübe ve tenkide hiçbir yer vermeyen, yalnız ayetlerin, hadislerin ve diğer metinlerin şerh ve tefsirine dayanan, ana dilimiz yerine Arapça'nın egemen olduğu bir öğretim metodu takibolunurdu.

Memleketimizde o devirlere ait eserler arasında en önemlileri Hoca İshak Efendi'nin 4 ciltlik «**Mecmuai Ulumu Riyaziye**» si veya daha eski Coğrafyacı Kâtip Çelebi'nin (1648) yayınladığı (**Cihannüma**) adlı eseri; Macarlı İbrahim Müteferrika'nın, Coğrafyanın önemiyetini gösteren (**Usulul hikemi fi Nizamül umum**) adlı 1644' te neşrettiği yazma eser, Evliya Çelebi'nin seyahatnamesi gibi eserlerdir: Kâtip Çelebi'nin İngilizce ve Fransızca'ya çevrilmiş «**Tuhfetülkibar fi espar**» adlı bir eseri vardır (1645). Bu eserlerde satırlar arasında bazı jeoloji bilgileri bulunur.

Bu devirlerde yalnız Avrupa'dan memleketimize gelmiş bazı araştırmacıların faaliyetleri görülür. Yabancıların memleket jeolojisini tetkik etmeleri önce emniyet ve kolaylıkla dolaşma imkânları sağlandıktan sonra, yani Tanzimat Hattı Hümayununun (1839) neşriden sonra sık-

laşmıştır. 19. yüzyıla kadar memleketin içi yabancılar hemen hemen kapalı idi. Halbuki dünyanın her tarafına istikşaf ve tetkik seyahatleri yapan Avrupalılar için, birçok meçhulleri bulunan Osmanlı İmparatorluğu çok cazibeli idi. Yabancı araştırmacılar çok defa, büyük güçlüklerle katılarak seyahatler yapabilişlerdir. Bu seyahatler başka başka gizli maksatlarla ve daima görünüşte bilimsel bir amaçla yapıldı; ya dinsel fikirlerin propagandası için misyonerlikle, ya maden gibi yeraltı servetlerimizin işletilmesi gibi iktisadi veya ticari maksatlarla, ya eski medeniyetlere ait eserleri keşfetmek üzere arkeolojik bir amaçla veyahut ta siyasi menfaatlar, imtiyazlar almak, harita, plan gibi askeri gayelerle göze alınırdı. Bu maksatlar için herşeye, her fedakârlıklara katılınırdı. Hatta bazıları bir müslüman adı ile memleketi gezmeğe muvafak olurlardı. Meselâ İspanyalı Bedia V. Leblach, Ali Bey adı ile (1818) İsviçreli Luding Burckhard, kendine bir Hind müslümanı süsü vererek Şeyh İbrahim adıyla Hicaz'a, Mekke'ye kadar (1784-1817), İngiliz Buckingham, Abdullah düzme adıyla Suriye'ye kadar arkeoloji tetkikleri yapmıştır (1825).

Bu gibi şartlarla ve bilimsel bir süs vererek, Pa-dışahların himayesi altında ve pasaport yerine geçen Hünkâr fermanları ile, herhangi bir teşkilatın veya firmanın ajanı olarak, yapılan seyahatlarda, memleket halkının kıyafetlerini, adetlerini, dillerini, hatta dinsel merasimini benimsemek suretiyle maksatlarına vasil olmuşlardır.

O devirlerde memleketimizde en süratli ulaşırma vasıtaları hep «Tatar» teşkilâtı idi. Devletin postası resmi evrak ulaştırmaları bu vasıta ile sağlanırdı. Büyük ana yollarda yer yer konulmuş olan yedek hayvanlardan ibaret posta menzilleri bulunur, böylece posta gece gündüz hiç durmadan, yalnız konak yerinde hayvanları değiştirerek, irtibat vazifelerini yaparlardı. Avrupalı seyyahlar da bu tatar teşkilâtından faydalanırlardı. Bazıları da jandarmaların muhafazası altında mekkâreler veya ker-vanlarla seyahatlerini yapardı.

Hiç şüphesiz bu seyahatlardan tabiat bilimleri bakımından, özellikle jeolojiye ait, bir takım değerli sonuçlar elde edilmiştir. Bunların hepsini burada saymak imkânsızdır. Yalnız önemli olan bir ikisini zikretmekle iktifa edeceğim; Anadolu'nun coğrafyasını, jeolojisini ve arkeolojisini tetkik için senelerce dolaşan

İngiliz Hamilton, 1841-44 arasında 3 ciltlik bir eser yayınlamıştır. 1847-63 seneleri arasında, 15 seneden fazla, memleketin her tarafının coğrafyası, jeoloji ve paleontolojisi hakkında 6 ciltlik eser vücuda getiren Rusya'lı Tchihatoheff, 1868 senesinde doğu ve batı Trakya ile Balkan yarımadası hakkında büyük bir eser yazmış olan Fransız Viquesnel, Rumeli şömendefer yolu boyunca jeolojisini incelemiş olan Avusturya jeologları (1870) ve Batı Anadolu'nun jeoloji ve morfolojisinde araştırmalar yapmış olan Alman Philippson (1902-04), Doğu Anadolu'da çalışmış olan Oswald (1912).

Ancak bunların çoğu dar yollar boyunca incelemelerini yapabilmiş, sistematik araştırmalara teşebbüs etmemişlerdir. Buna rağmen Avrupadaki dergilerde Türkiye hakkında yüzlerce makale yayınlanmıştır.

Türkiye'de jeolojinin yüksek öğrenime girmesi Tanzimat devrinden sonra başlar (1839). Tanzimattan evvel, İstanbul'da «Tiphane» adıyla 4 Sınıflı bir **Tıbbiye mektebi** açılmıştı (1827) ve bundan ayrı olarak **Cerrahhane** adıyla bir mektep vardı; 1836 da bu iki müessese birleştirilerek 6 sınıflı «Mektebi Tıbbiye-i Şahane» ile yeniden kurulmuş ve 1850'de bu mektep ıslah edilerek modernleştirilmiştir. Dr. Abdullah Bey bu mektepte jeoloji dersleri vermiştir.

Abdullah Bey 1800 de Viyana'da doğmuştur; adı Hammerschmidt'tir. Evvelâ Hukuk, sonra Ziraat ve daha sonra Tıp tahsil etmiş ve hekim olmuştur. 1848 de Viyana'daki ihtilalde Macaristan'a kaçmış, orada da siyasi hareketlere devam ettiğinden o vakitler Tıbbiye-i Şahane'de ders nazırı olan Avusturyalı Dr. Bernard'ın delaletiyle Türkiye'ye gelmiş ve 1850 de Tıbbiye'ye muallim olmuştur. Avusturya Hükümeti bu tayine müdahale ettiğinden Sâm hastahanesi hekimliğine gönderilmiştir. Orada müslüman olmuş ve Abdullah adını almıştır. Türkiye'ye Macaristan'dan geldiği için Macarlı Abdullah Bey olarak tanınmıştır. 1855 de Kırım savaşında Osmanlı ordusunda hekim olarak hizmet etmiş ve savaştan sonra 1869 da tekrar İstanbul'da Mektebi Tıbbiye'ye tayin olunmuştur. Burada önce İlmî Hayvanat ve sonralar İlmî arz ve maadin derslerini vermiştir. 1873 te vefat etmiştir.

Macarlı Abdullah Bey, İstanbul bölgesinin jeolojisi hakkında yaptığı araştırmalarını Fransız Jeoloji Sosyetesesi ve Fransız Bilimler Akademisi dergilerinde yayınlamıştır. Paris'te 1867 de kurulan uluslararası sergiye Türk miralayı rütbesiyle gönderilmiş ve İstanbul civarından topladığı 1200 kadar fosil numunelerini sergilemiştir. Gördüğü ilgi dolayısıyla, bunları ve resimlerini çizdiği albümle beraber Fransız «Museum d'Histoire Naturelle'e» hediye etmiştir. Fosilleri paleontolog Verneuil tarafından tanımlanmış ve birçok yeni türler bulunmuştur;

Trilobites Abdullahe Verneuil, Pleurodictyum constantinopolitanum gibi Ayrıca İstanbul'da Fransızca olarak yayınlanan **Gazete Medicale d'Orient**'da da. İstanbul jeoloji sine dair makaleler yayınlamıştır. Mektebi Tıbbiye'de verdiği jeoloji derslerini **İlmî Arz ve Maadin** olarak muavin Dr. Lutfi Bey tarafından Türkçeye çevrilen, Fransızca bir ders kitabı şeklinde yazmıştır. Kitap tavsifi ahcar, tavsifi tabakat, tevellüdü ahcar ve tevellüdü arz olmak üzere 4 bölümdür.

Bu eserle o zamana nazaran oldukça yeni bilgiler ve terimler ilk defa dilimize girmiştir.

Abdullah Beyden sonra Dr. İbrahim Lutfi Bey ve daha sonra Dr. Esat Fevzi Bey, Abdullah Beyin metodları ile jeoloji derslerini vermişlerdir.

Tanzimat hattı humayununun Sultan Mecit zamanında Reşit Paşa tarafından neşrinden sonra 1869 da Darülfunun çok basit bir programla açılmış ve 2 sene sonra tekrar kapanmıştır. Bundan 5 sene sonra evvelâ Galatasarayda yeniden açılmış ve 1874 te tekrar kapanmıştır.

Tanzimatın ilk senelerinde Reşit Paşa, Tabii İlimler tahsil için Avrupaya yolladığı Hoca Tahsin efendi, tahsilini bitirerek Darülfunun'a müdür olmuştur. Tahsin efendinin tertip ettiği halka mahsus serbest dersler, müteassırcalın hoşuna gitmemiş, hatta bir Ramazan gecesi «Heyeti âlem, ekber ve asgari namütenahi» hakkında verdiği bir konferans, şiddetli tenkitlere uğramıştı. Vak'a nevis (tarih yazar) Lutfi ef. «Mübarek gecelerde bu mekuletürehat (hezeyan) ile halkın akidelerinin bozulduğu» iddiasıyla Darülfunun kapatılmıştır.

1900 senesinde Darülfunun Şahane adıyla yeniden açılmış ve «Ulumu Tabiye Şubesi» ne Halil Ethem Bey, **İlmî Tabakatül arz vel Maadin** müderrisi olarak tayin olunmuştur. Halil Ethem Beyin hocalığı 1909 da Şehir Eminliği'ne tayin oluncaya kadar devam etmiştir. Türkiyenin Bilim tarihinde Arkeoloji ve Müzecilikte büyük bir isim yapmış olan Halil Etem Beyin jeoloji eğitiminde de hizmetleri olmuştur. Halil Etem Bey, Fransa'da Maden Mühendisliği tahsil etmiş olan İbrahim Etem Paşanın oğlu ve Topkapı Müzesini ilk kurmuş olan Hamdi Beyin kardeşidir. Halil Bey Viyana Politekniginde Kimya ve Maden Mühendisliği tahsil etmiş ve Avrupa'dan avdetinde (1876) Mektebi Mülkiye'de ve Darüşşafaka'da Kimya, İlmî Tabakatül arz vel Maadin derslerini vermiş ve sonradan Darülfünuna nakletmiştir. Bu esnada Viyana'daki hocaları Hochstätter ve Franz Toula'nın derslerini gözönünde tutarak ve onların okutma tarzlarına uygun olarak **İlmî Maadin vel Tabakatül arz** isimli bir kitap yayınlamıştır. (1891). İfadesi sade, şekil ve resimleri güzel olan bu kitapta memleketimize ait misaller ve bilgiler verilmiştir. Halil Etem Bey Hochstätter'in Avrupa Türkiyesinin Jeolojisi ve Franz Toula'nın Kocaeli Jeolojisi üzerine yaptıkları araştırmalarda kısmen birlikte çalışmışlardır. Toula Kocaelinde Triyas devrine ait toplayıp tanımladığı bazı fosil türlerini, Halil Etem Beyin ismine izafaten adlandırmıştır:

Terebratula Etemi, Rhyconella Etemi,

Acrodiceras Halili vs. gibi.

Bu fosil koleksiyonu halâ Viyana Tabiat Tarihi Müzesinde bulunmaktadır.

Bu arada Mektebi Sultanide bulunan «Turuku meabir» Mühendis mektebinde ve Mektebi Harbiyede jeoloji muallimi olan Lecoq paşa **Ameli İlmül Arz** isimli bir kitap neşretmiştir. Kitap, Kolağası Rusçuklu Şevki Bey tarafından Türkçeye çevrilmiştir (1854). Kitapta memleketin jeolojisine hiç temas edilmemiştir. Kırım seferi dolayısıyla müttefik devletlerin donanmalarına lüzum olan kömürü sağlayacak olan Ereğli ve Zonguldak havzası hak-

kinda Fransız mühendislerinin raporlarından alınmış bilgiler vardır.

İstanbul Darülfununu Balkan Harbi esnasında yeniden kapanmış (1911) ve 1913 te yeni bir zihniyetle Fen Fakültesi **Darülfununu Osmanî Ulumu Riyaziye ve Tabiiye Şubesi** olarak açılmıştır. Müdürü umumiliğine Salih Zeki bey tayin olunmuştur. Bu şubenin biri erkeklere, diğeri kızlara (İnas Darülfununu) mahsus olmak üzere iki kısmı vardı. İnas kısmında Dr. Müştak Bey, erkekler kısmında Eczacı Mazhar Hüsnü Bey ilmi arz derslerini veriyorlardı. 1915'te erkekler kısmında esaslı bir reform yapılmış ve Birinci Dünya Savaşı'nda müttefikimiz olan Almanya'dan birçok kürsülere Profesörler davet olunmuştu. Bunların arasında jeoloji kürsüsü için de Walter Penck getirilmişti.

1915 senesi, I. Dünya Savaşı'nın ikinci senesidir. Ben de 1909 dan beri İsviçre'de tahsilde bulunuyordum. Savaş başlamadan evvel 1913 te Genevre Üniversitesinde Mineraloji ve Petrografi hocası olan ve 18 sene müddetle, her sene Kuzey Ural dağlarında jeoloji araştırmaları yapan prof. Louis Duparc'ın delaletiyle ve onun araştırmalarına katılmak üzere 1913'te Ural Dağlarına gitmişim. 1914'te Harb başlayınca orada bulunuyordum. Duparc bana bir bölgenin kayaları hakkında «Les Roches Acides de Pavda, Ural du Nord» konusu üzerine petrografik-jeoşimik bir doktora tezi vermiştir. 1913-1914-15 senelerinde gerek kuzey Ural'da saha çalışmaları ve gerek Genevre'de laboratuvar çalışmalarımı tamamlayarak, 1915 sonuna doğru askerlik görevimi yapmak üzere memlekete çağırıldım. Haydarpaşa İhtiyat Zabıt Talimghahı'nda bu görevimi yaparken Darülfunun Müdürü Salih Zeki Beyden şöyle bir tezkere aldım :

«Hamit Nafiz efendiye. Bu kerre Nezareti Celileden Darülfunun Ulumu Tabiiye kadrosunda, 1 teşrinsani tarihinden itibaren 2000 kuruş maaşla İlmülarz ve Maadin muavinliğine tayin edildiğiniz emr ve işar olunmakla vazife cedidelerine devam edilmesi beyan olunur 29.10.1915» O zamanlar muavinlik asistanı manasına idi.

İtiraf etmeliyim ki, askerlikten terhis edilince, o zaman ben de büyük bir heyecanla işe başlamakla beraber, memleketin jeolojisi hakkında hiçbir malumat sahibi degildim. İstanbul'da klasik olmuş bir Devoniyen bulunduğunu duyardım. Fakat ne Abdullah Beyin yayınları, ne de yabancıların eserleri hakkında hiçbir fikrim yoktu. Asistanlığına tayin olduğumda Walter Penck henüz İstanbul'a gelmemişti. Ondan evvel İstanbul jeolojisi hakkında biraz bilgi almak için, halâ jeoloji müderresi olan eczacı Hüsnü Beye müracaat ettim ve Devonien'in İstanbul'un nerelelerinde bulunduğunu, fosillerini, fasiyeslerini, tektoniğini sordum. Buna cevap olarak bu bilgilerin elde edilmesi için kazılar yapmak, galeriler açmak icabettiğini, Balta limanında çok güzel iri iri fosillerin bulunduğunu söyledi. Maateessüf bugüne kadar Balta limanında fosil bulunmamıştır.

Walter Penck, Almanya'da meşhur coğrafya alimi Albrecht Penck'in oğludur. Babası o esnada Berlin Üniversitesinin Rektörü idi W. Penck Güney Amerika'da ve Avrupa'nın doğu Alplerinde birçok araştırmalar yapmış ve birçok eserler yayınlamış, henüz genç, organizatör bir gençti. Onun elbirliği ile, o zaman Fen Fakültesinin

bulunduğu Zeynep Hanım konağından çıkarak, jeoloji için yeni satın alınan Vefa'da iki büyük katlı, restore edilmiş Abdülkerim Paşa konağında jeoloji Enstitüsü kurmak üzere teşebbüse geçtik. Bu enstitüye babasının yardımıyla ve Maarif Nazırı Şükrü Beyin muvafakatı ile, büyük kısmı hediye olmak üzere, zengin bir kütüphane, taş, fosil ve maden koleksiyonlarından mürekkep geniş bir müze, öğretim malzeme ve araçları getirterek yerleştik. Harp dolayısıyla öğrenci adedi azdı. Bu az talebe, Penck ve ben, bunların hepsini tasnif için çalıştık. Penck ile birlikte, İstanbul civarlarında, Bursa'da Keşiş dağında (Uludağ), Bursa ovasında, Çanakkale'de etütler yapmağa başladık. İstanbuldan atlarla kalkarak batı Anadolu'dan Antalya'ya kadar ve oradan, Konya üzerinden İstanbul'a dönmek üzere 3,5 ay süren bir tetkik seyahati yaptık. Ozaman ne jip ne de başka bir ulaşım vasıtası bulunmadığından ve her gece yolumuz üstünde bir yerde kampımızı kurmak çadırlarımızı ve yiyeceklerimizi taşımak için ordu tarafından bize sağlanan bir mekkâre ve jandarmalar bize refakat etmişti. Buna rağmen yolda müşkülata uğradık. O zaman her tarafa asker kaçakları vardı ve Burdur civarında korkunç bir tecavüze uğradık ve güçlükle canımızı kurtardık. Bu seyahatlerin neticeleri **Darülfunun Ulumu Tabiiye Mecmuası'**nda neşredildi. Fakat bu tarihten itibaren jeolojinin memlekette yerleşmesi arızasız olmadı. Birinci Dünya Savaşı biter bitmez (1918), memlekette büyük değişiklikler oldu. Darülfunun'daki bütün Alman profesörleri ve bunlarla beraber Water Penck te memleketten çıkarıldı. Bu esnada Maarif Nazırı Ali Kemal'di. Mütareke günlerinde, İstanbul'da Vefada vukubulan büyük yangında Enstitü binası tamamen yandı ve hiçbir şey kurtulamadı. Yangın esnasında ne Penck, ne de ben İstanbul'da değil de Almanya'da bulunduğumuzdan benim İsviçre'deki doktora tezimin manuskürileri, haritalarım ve Türkiye'deki seyahat notlarımız yandı, kül oldu.

Mütareke senelerinde, Almanyadan Türkiye'ye gelmek için hiçbir imkân ve vasıta yoktu. Almanya'da kalmış olan öğrenci olarak, devlet memuru ve askerlerin memlekete dönebilmeleri için Hükümet tarafından bir vapur tahsis edilinceye kadar (1920), Penck'in delaletiyle Münih Üniversitesinin ders ve laboratuvarlarına devam ettim. Bu müddet zarfında İstanbulda Darülfunun Tabiiye Şubesi'nde jeoloji ve mineraloji derslerine Dr. Müştak Bey, Malik Bey ve Maden mühendisi Damat Kenan Bey tayin olunmuşlardı. Artık kadroda yer kalmadığından, Orman mektebi Jeoloji muallimliğine tayin olundum. Ancak Cumhuriyetin ilanı ve Hanedana mensup Damat Kenan Beyin memleketten uzaklaştırılması üzerine yeniden Darülfünuna girdim (1923.)

Bundan sonra Malik Beyle birlikte Zeynep Hanım konağında, yeniden bir jeoloji Enstitüsü kurmağa koyulduk. Yeni bir kütüphane için kitap ve yayın serileri toplamağa, Abdülhamid'in sarayından gelen veya memlekette toplanan koleksiyonlarla zenginleştirilmiş bir müze kurmağa çalıştık. Bu yeni Enstitünün kuruluşunda 1939 senesine kadar birlikte çalıştığımız merhum Malik Sayar'ın ismini burada saygı ile hatırlamayı bir vazife bilirim.

1928'den 1933'e kadar Fransa'dan o zaman Strasbourg Üniversitesi profesörlerinden Chaput, Tabii Coğrafya ve jeoloji Enstitülerine davet olunmuştu. Darülfununun malî imkânları çok sınırlı olduğu için, Evkaftan sağlanan sene-

de 2000 lira ödenekle Prof.Chaput ile birlikte Hakkı Akyol, Malik Sayar, ve ben, memleketin birçok yerlerine etüt seyahatleri tertip ettik. İbrahim Hakkı Akyol'la beraber ozaman İzmir ve Tepeköy'de vukubulan şiddetli deprem bölgesini tetkik ettik. Bunların neticeleri «**Jeoloji Enstitüsü Neşriyat serisi**» nde yayınlandı. Ankara bölgesinin jeoloji haritası bunlar arasındadır. Ayrıca 1928'de «Arziyat» adlı ders kitabını yayınladım. Bu kitabın mukaddemesinde de yazılı olduğu gibi kitabın yazılmasına o tarihten 10 sene evvel Walter Penck ile başlanmıştır, fakat Penck'in ayrılması, manüskrillerin yanması ve Penck'in Leipzig Üniversitesinde iken vefatı (1925) dolayısıyla devam olunamamıştır. Kitaba yeni baştan başlamak ve jeoloji edebiyatında harpten sonraya ait yenilikleri kısmen olsun gözden geçirmek lüzumu hasil olmuştu. Eserde E. Kayser'in «**Lehrbuch der Geologie**» adlı kitabın sistemi takibolunmuş ve misalleri, mümkün mertebe, memleket neşriyatından alınmıştı.

1933'te İstanbul Darülfünunun İlgasına ve Maarif Vekilliğince yeni bir Üniversite kurulmasına dair olan 31.5.1933 tarih ve 2253 no lu kanun çıkmıştır. Kanunun birinci maddesi mucibince, Maarif Vekilliği 1 Ağustosun itibaren kurulacak olan Üniversiteye icabeden Tedris İdare ve ecebi mütehasısların kadrolarının tanzimi ve vazifelerin tayini Maarif Vekâletine aitti.

Kanun yürürlüğe girince, Vekâlet, İsviçre'den davet ettiği Prof. Malche'in reisliğinde ve Vekâletin seçtiği bir heyet delaletiyle, eski Darülfünun öğretim üyelerinin hemen hemen hepsi kendilerine gönderilen bir mektupla tasfiye edildi.

Bana gelen mektup şöyle idi : «Muallim Hamit Nafiz Beyefendi, 31 Mayıs 1933 tarih ve 2252 no lu kanunla Büyük Millet Meclisince, 31 Temmuz 1933'ten itibaren İstanbul Darülfünun ilga edilmiştir. Bu kanun hükmüne tevfikan Darülfünun bütün tedris heyeti ve idare memurları 31 temmuz 1933'ten itibaren açığa çıkarılmış demektir. Hayatını uzun senelerden beri Darülfünuna hasretmiş olanlardan tekaüt edilecek veyahut başka bir vazifeye alınacak olanlara karşı hürmetimiz derin ve ebedidir. Bu değişikliğin başlıca sebeplerden birisi, yeni şartlara uygun Bir Üniversite kurmak maksadıdır. Zatialinizin yeni kadrodaki vazifeleri ikinci bir mektupla bildirilecektir. Maarif Vekili : **Reşit Galip**».

Bu son cümle, bizim fakültede yalnız Ali Yar Bey ve Fahir Yeniçay'a ve bana gelen mektupta vardı. Nettekim aynı imza ile ağustos başında aldığım ikinci mektupta «İstanbul Üniversitesinde 70 lira aslı maaşla jeoloji muallimliğine tayin edildiğim bildirilmiştir. Bu suretle Fen Fakültesinde Matematik kürsüsünde Ali Yar, Fizikte Fahir Yeniçay, jeolojide benden başka kimse kalmamıştı. Yalnız Yüksek Mühendis Mektebinden merhum Dr. Kerim Erim bizim Fakülteye naklolunmuştur. Malik Bey de evvelâ Pertevniyal lisesine tayin olunmuş, sonradan Y. Mühendis mektebindeki vazifesine devam etmiştir.

Bundan sonra Fen Fakültesinin bütün kürsülerine Almanya'dan profesörler getirilmiştir. O zaman jeoloji ayrı ayrı kürsüler olmadığı için, ilk reform senesinde, bütün ders ve laboratuvarlar benim üzerimde kalmıştı, hattâ bir asistan da yoktu. Sonradan Almanya'da tahsilini bitirmiş

olan Dr. Ahmet Can Okay, Malche heyeti tarafından doçent olarak tayin olunmuştu. 1930'dan beri Dijon profesörlüğüne tayin olunarak memleketine gitmiş olan Prof. Chaput, 1934'te Paris elçiliğimiz delaletiyle tekrar davet olunmuştu. Fahri asistan olarak ta henüz talebemizden olan Suat Erk alınmıştı. Prof. Chaput İstanbulda 2 sene kadar kaldıktan sonra Dijon Üniversitesine gitmiş ve yerine İsviçre'li Prof. Paréjas getirilmiştir. Bu tarihten itibaren Avrupa'da tahsillerini ikmal etmiş olan Fuat Baykal Enver Altınlı, İhsan Ketin ve Nuriye Pınar asistan olarak jeoloji camiasına iltihak etmişlerdir. Şunu da kaydetmek icabeder ki, bu asistanların çoğunu Üniversiteye celbetmek kolay olmamıştır. Maarif Vekâleti Avrupa Üniversitelerinde tahsillerini yapmak üzere göndermiş olduğu bu arkadaşlara liselerde hocalık yaptırmak istiyordu. Hatta bunların değerlerinden ve üniversitede kendilerinden ileride büyük faydalar sağlayacağından bahsettiğimiz zaman : «değerli gençlerin yalnız üniversite camiasında kalması doğru olmayacağı, liselerin de böylelerinden faydalanması icabettiği ve bu gaye ile Avrupa'ya gönderildikleri» cevabıyla ısrar etmişlerdi. Üniversitedeki her kürsünün de asistana olan ihtiyaç derecesi kararlaştırılmış değildi. Fen Fakültesinin öteki kürsüleri, fakültenin eski mezunlarını asistan olarak aldıkları halde, biz Avrupalardan gelmiş olanları istiyorduk. Böylece güçlüklerle bu arkadaşları jeolojiye celbetmek mümkün olabilmıştır.

Böylece 1915'ten itibaren zaman zaman üç değerli yabancı profesörle ve 1935'ten itibaren de enstitü camiasına iltihak eden değerli asistan arkadaşlarla takviye olunan jeoloji öğretimine, yeni hamlelerle canlılık ve yeni metotlar girmiştir. Birçok doktoralar yapılmış, asistan arkadaşlar doçent olmuşlar ve pekçok öğrenci yetişmiştir. Bunların bazıları sonradan kurulan üniversitelerin öğretim üyeleri olmuşlardır.

1935'te jeoloji enstitüsünün Hükümet nezdinde müessir ve ısrarlı teşebbüsleri ve verilen projelerle, memleketin sistemli surette jeolojisinin tetkiki, yeraltı servetlerinin aranması, ve jeoloji haritasının yapılması amaçlarıyla «**Maden Tetkik ve Arama (MTA) Enstitüsü**» kurulmuştur. Birkaç sene sonra da Devlet Su İşleri Dairesi'nde (DSİ), Yeraltı Suları Şubesi tesis olmuştur. Hiç şüpesiz bu müesseselerin kurulması, jeolojinin memlekette gelişmesi, yetişecek gençler için çalışma sahalarının sağlanması bakımından büyük bir önem taşımakta idi. Bu suretle üniversitelerde jeoloji öğretim üyelerine ve jeoloji öğrenimi yapmış olan mezun gençlere bilgilerini uygulamak için bir meslek edilmeleri imkânı hazırlanmış oluyordu. O zamana kadar bu mezunlar yalnız liselerde tabiiye dersleri öğretmenliği yapıyorlardı. Programlarımızda yapılan değişikliklerle, jeoloji bütün Tabiat Bilimleri grubundan ayrılarak, müstakil bir disiplin halini almıştır.

Maattessüf 28 Şubat 1942 gecesini 1 Marta bağlayan gecede, korkunç bir yangın, Zeynep Hanım konağı ile beraber jeoloji Enstitüsünü de yok etmiştir. Ne kütüphanesinden, ne koleksiyonlarından, ne de öğretim malzemesinden hiçbir şeyi kurtarmak mümkün olmamıştır. Derslerimizi Süleymaniye'deki Biyoloji Enstitüsünde muvakkaten yapmak mecburiyeti hasil olmuştur. Birbiri arkasından vukubulan bu iki facia, jeolojinin gelişme temposunda darbeler olmuştur.

Buna rağmen, önemi artık anlaşılmış olan jeolojinin memlekette yerleşmesine engel olamamıştır. Yeni yetişmiş olan profesör, doçent ve asistanların gayret ve yardımlarıyla yangınlara sahne olan yerlerde bugünkü jeoloji müessesesi yeni kürsüleriyle yükselmiştir. Burada yeniden kurulan Enstitüde, İstanbul Teknik Üniversitesi'ndeki Maden Fakültesi'nde, Ankara Üniversitesi'nde, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde ve diğer yeni kurulan üniversitelerde değerli yeni öğretim üyeleri, jeolojyi daima yenileşen hamlelerle geliştirmişlerdir. Bu müesseselerde yetişmiş olan ve adetleri durmadan artan jeologlar, bugün üniversitelerde, MTA Enstitüsü'nde, Devlet Su İşleri'nde, Elektrik Etüt İdaresi'nde, Kara Yolları'nda, İmar ve İskân Vekâleti'nde önemli mevkilerde, önemli elemanlar olmuşlardır. Bunlar bugün cemiyetlerini kurmuşlardır; her toplantılarında meslekî araştırmalarının neticelerini bilimsel bir surette münakaşa ve tenkit olunmak üzere tebliğ etmekte ve Yer Bilimleri'nin memleketin kalkınmasındaki önemini ispatlamaktadırlar.

Sözümü Bitirmeden evvel şu noktayı belirtmek isterim :

Gördüğümüz vechile ne Tanzimat'tan evvel ne de Tanzimat devrinde, Balkan Harbi nihayetine kadar açılıp kapanan ve tekrar açılan Darülfünun'larda, İlmî arz vel Maadin kürsülerinde öğretim üyelerinin çoğu ya bir

hekim, ya bir mühendis, ya da bir eczacı olmuştur. Hiçbiri ne bir jeoloji ekolü görmüş, ne de bir jeoloji ekolü kurabilmiştir. Arkalarında da bu bilimdeki öğretimi devam ettirecek ve araştırmalar yapabilecek bir kimse bırakmamışlardır. O zamanki jeoloji öğretiminin müfredatı, basit bir lise seviyesinden daha ileri gidememiş, öğrencilere beş on taş, maden ve fosil isimleri ezberletilmiş; fakat bu bilimin asıl konusu, prensipleri, doktrinleri, amaçları hakkında bir fikir bile verilememiştir. Hele memleketin bilimsel ve ekonomik kalkınmasında bu yer bilimlerinin rolü olduğu kimsenin aklına bile gelmemiştir. Halbuki o zamana kadar jeoloji bütün dünyada gelişmiş ve yapılan araştırmalarla yeni bir takım problemler meydana çıkmıştı. Bizde ise bu gelişmeleri takibedecek kimse yetişmemiştir. Walter Penck ile kurulan enstitü ile, jeolojinin önemi sezilmeye başlamış, bilhassa 1935 Üniversitesinde jeolojinin, yaratıcı bilimin hakimiyetinde olan ve geniş imajınasyon isteyen, tam tarifli bir bilim olduğu anlaşılmıştır. Üniversiteye girmiş olan yeni öğretim üyeleri vasıtasıyla, jeolojinin muhtelif dallarına ait kürsüler ihdas edilmiş, ve her daldaki bilgilerini ve görgülerini genişletmek maksadıyla Avrupa'ya ve Amerika'ya elemanlar gönderilmiştir.

Fikirimce Tanzimat'ın yapamadığı Rönesansı, Atatürk devrinde 1935 Üniversite İnkılabı jeolojide kısmen olsun yapabilmiştir.

Devlet tarafından idare edilen zaman zaman üç beşerli yarıdevlet kurumu olarak 1937'ten itibaren de enstitü kurulmuş ve bu enstitülerde jeoloji kürsüleri kurulmuş ve yeni mevkiler jeoloji öğretimine yeni hamlelerle canlık ve yeni mevkiler ilâh edilmiştir. Birçok doktorlar yaptıkları araştırmaları bu enstitülerde ve bu kürsülerde öğretilmektedir. Bununla beraber aynı zamanda kurulan üniversitelerin öğretim üyeleri tarafından da jeoloji kürsüleri kurulmuş ve öğretilmektedir.

1937'te jeoloji enstitüsünün İnkılabın neticesinde kurulmuş ve tarihi tesadüflerle ve verilen projelere memleketin istatistik bürosunda jeolojinin tekâmülüne katkıda bulunan jeoloji enstitüsüne jeoloji kürsüsü kurulmuştur. Maden Fakültesi ve Araştırma Enstitüsü'nde jeoloji kürsüsü kurulmuş ve jeoloji öğretimi yapılmaya başlamıştır. Birçok araştırmacı bu kürsüde ve bu enstitülerde çalışmışlardır. Bu kürsülerde jeoloji öğretilmektedir. Bununla beraber aynı zamanda kurulan üniversitelerin öğretim üyeleri tarafından da jeoloji kürsüleri kurulmuş ve öğretilmektedir.

1942 gecesini 1 Martta başlayan günün köpek bir yavru Zeynep Hanım köpeği ile beraber jeoloji enstitüsünün de yok olması. Ne kütüphane ne de öğretim materyali kalmamıştı. Jeoloji enstitüsünün de öğretim materyali kalmamıştı. Jeoloji enstitüsünün de öğretim materyali kalmamıştı. Jeoloji enstitüsünün de öğretim materyali kalmamıştı. Jeoloji enstitüsünün de öğretim materyali kalmamıştı.

Yeni mevkiler ilâh edilmiştir. Birçok doktorlar yaptıkları araştırmaları bu enstitülerde ve bu kürsülerde öğretilmektedir. Bununla beraber aynı zamanda kurulan üniversitelerin öğretim üyeleri tarafından da jeoloji kürsüleri kurulmuş ve öğretilmektedir.

Buna rağmen, önemi artık anlaşılmış olan jeolojinin memlekette yerleşmesine engel olamamıştır. Yeni yetişmiş olan profesör, doçent ve asistanların gayret ve yardımlarıyla yangınlara sahne olan yerlerde bugünkü jeoloji müessesesi yeni kürsüleriyle yükselmiştir. Burada yeniden kurulan Enstitüde, İstanbul Teknik Üniversitesi'ndeki Maden Fakültesi'nde, Ankara Üniversitesi'nde, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde ve diğer yeni kurulan üniversitelerde değerli yeni öğretim üyeleri, jeolojyi daima yenileşen hamlelerle geliştirmişlerdir. Bu müesseselerde yetişmiş olan ve adetleri durmadan artan jeologlar, bugün üniversitelerde, MTA Enstitüsü'nde, Devlet Su İşleri'nde, Elektrik Etüt İdaresi'nde, Kara Yolları'nda, İmar ve İskân Vekâleti'nde önemli mevkilerde, önemli elemanlar olmuşlardır. Bunlar bugün cemiyetlerini kurmuşlardır; her toplantılarında meslekî araştırmalarının neticelerini bilimsel bir surette münakaşa ve tenkit olunmak üzere tebliğ etmekte ve Yer Bilimleri'nin memleketin kalkınmasındaki önemini ispatlamaktadırlar.

Sözümü Bitirmeden evvel şu noktayı belirtmek isterim :
Gördüğümüz vechile ne Tanzimat'tan evvel ne de Tanzimat devrinde, Balkan Harbi nihayetine kadar açılıp kapanan ve tekrar açılan Darülfünun'larda, İlmî arz vel Maadin kürsülerinde öğretim üyelerinin çoğu ya bir hekim, ya bir mühendis, ya da bir eczacı olmuştur. Hiçbiri ne bir jeoloji ekolü görmüş, ne de bir jeoloji ekolü kurabilmiştir. Arkalarında da bu bilimdeki öğretimi devam ettirecek ve araştırmalar yapabilecek bir kimse bırakmamışlardır. O zamanki jeoloji öğretiminin müfredatı, basit bir lise seviyesinden daha ileri gidememiş, öğrencilere beş on taş, maden ve fosil isimleri ezberletilmiş; fakat bu bilimin asıl konusu, prensipleri, doktrinleri, amaçları hakkında bir fikir bile verilememiştir. Hele memleketin bilimsel ve ekonomik kalkınmasında bu yer bilimlerinin rolü olduğu kimsenin aklına bile gelmemiştir. Halbuki o zamana kadar jeoloji bütün dünyada gelişmiş ve yapılan araştırmalarla yeni bir takım problemler meydana çıkmıştı. Bizde ise bu gelişmeleri takibedecek kimse yetişmemiştir. Walter Penck ile kurulan enstitü ile, jeolojinin önemi sezilmeye başlamış, bilhassa 1935 Üniversitesinde jeolojinin, yaratıcı bilimin hakimiyetinde olan ve geniş imajınasyon isteyen, tam tarifli bir bilim olduğu anlaşılmıştır. Üniversiteye girmiş olan yeni öğretim üyeleri vasıtasıyla, jeolojinin muhtelif dallarına ait kürsüler ihdas edilmiş, ve her daldaki bilgilerini ve görgülerini genişletmek maksadıyla Avrupa'ya ve Amerika'ya elemanlar gönderilmiştir.